

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasiilo jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatelj je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 12— K
pol leta 8—
četrt leta 3—
posamezna številka po 30 vin.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 40 vin. za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštnine še 30 K.

Telefon uredništva
št. 118.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 50 vin.
. dvakrat . . . 40
. trikrat . . . 30
za nadaljnja uvrščenja od petit-vrste po 20 vin.
Oznaniila sprejema Učiteljska tiskarna.

Članstvo Zaveze jugoslovanskega učiteljstva ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Mestni trg št. 17/III.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Od 1. januarja 1919 dalje veljajo Zavezniki listi, in sicer:

Učiteljski Tovariš za vse leto . . . 12 K
Popotnik 8
Zvonček 10

Vsak član Zaveze jugoslovanskega učiteljstva plača 24 K letne članarine blagajniku svojega učiteljskega društva. Za ta znesek dobi zastoj Popotnika in Učiteljskega Tovariša ter so poravnani vsi prispevki za upravo.

Kjer službujejo na isti šoli člani ene rodovine, plača eden 24 K ter prejema lista, drugi pa po 8 K. Lahko pa plača vsak po 24 K.

Društveni blagajnik pošlje od vsakega pravega člana po 20 K, od podpornega pa le po 4 K Zaveznemu blagajniku v Kranj.

Enotnost našega šolstva.

Dozdeva se mi, da še danes ni javnost popolnoma na jasnem, kako naj si uredimo svojo novo državo. Kakor si nekateri niso bili — in veliko jih je tudi še danes, pa so bolj prikriti — na čistem ravno glede oblike — političke namreč — Jugoslavije, ali naj bo republika ali monarhija, ravno tako tavajo nekateri še v precejšnji negotovosti, kako naj si uredimo vse svoje šolstvo v tej državi, pri čem pri ljudski šoli pa tja do najvišje šole.

Povodom srečne rešitve težkega vprašanja o izboljšanju ljudskošolskega gmoetnega položaja smo brali, da je dobil poverjenik za uk in bogočastje dr. Karel Verstovšek nalogo, da sestavi nov ljudskošolski zakon. — V »Učit. Tov.«, št. 1 z dne 3. januarja t. l., pa beremo to-le: »Nov ljudskošolski zakon. Poverjeniku za uk in bogočastje je Narodna vlada SHS v Ljubljani naročila, naj predloži nov ljudskošolski zakon. Kolikor smo informirani, se g. poverjenik predvsem ukvarja z načrtom o reformi učiteljske izobrazbe.«

Prav v tisti številki »Učit. Tovariša« berem pa na strani 3., kjer je poročilo o občnem zboru Slov. Šol. Matice, v predavanju društvenega predsednika H. Schreinerja o preustroju našega vzgojstva v duhu demokratske Jugoslavije tudi ta-le pasus: »... dalje je pojasnjeval preuredbo naših šol in govoril zlasti o enotni šoli.«

Iz ravnokar navedenega izvira, da si ravno zaradi našega šolstva nismo popolnoma na čistem in jasnem. Vendar pa mislim, da je ravno to vprašanje tako važno in za vsa naša mlada država toliko živiljenjskega pomena, da si vsak iskren domoljub želi, da bodi tu taka nedvoumna jasnost in preciznost, da ne bo nikakega dvoma več.

V naši državi potrebujemo centralizacije vsega šolstva še s posebnim ozirom na našo rešiteljico, na našo pravo mater — nekdanjo Srbijo.

Naša država potrebuje v prvi vrsti enotnih učiteljskih. Vsa ta učiteljska morajo biti pač v svojih temeljnih zadevah tako osnovana, da bosta vsak učitelj in vsaka učiteljica zmožna in sposobna nastopiti vsak čas službo v vsakem kraju širne naše domovine, bodisi tedaj ali v Celovcu, na Jesenicah, v Bell Krajini, v Zagrebu, v Črni gori ali pa v najoddaljenem kraju Macedonije ob Vardaru.

Kakor je bila prej v stari pokojni Avstriji nemščina tista vez, ki nas je vezala v stoletno nečastno hlapčevstvo, tako načelo mora veljati sedaj v naši Jugosla-

viji, to je, v slovenskih učiteljskih se naj učil srbohrvaščina in nekateri predmeti, ki so v neposredni zvezi s tema dvema pokrajinama, v oni izmeri, da jih bo obvladal vsak slovenski učitelj v onem obsegu, da bo lahko učil deco v vsaki srbohrvaški šoli. Ravnotako pa zahtevamo, da se naj učil na vseh srbohrvaških učiteljskih naš jezik in na nas se nanašajoče predmete tako, da bo vsak srbohrvaški učitelj, ki dovrši učiteljske v svojem kraju, istotako sposoben poučevati kjerkoli v slovenskih krajih.

Opustošena Srbija si bo s tako ureditvijo učiteljskih najhitreje in najuspešneje opomogla, da nastopijo v njej zopet one razmere, ki morajo nastopiti, ako hoče, da se pospe na ono višino svoje omike, na kakršni je bila vsaj pred vojno.

In kar je pa glavno, se bomo na ta način vsi narodi Jugoslavije najhitreje in najtesneje združili v nerazdružljivo celoto, ki nas napravi nepremagljive proti vsakemu sovragu.

Z ozirom na ravnokar navedeno je umevno, da bodo morale biti tudi naše ljudske šole vseh pokrajin enotno organizovane, seveda snov, ki se bo podavala tu, bo morala biti kolikor toliko prirojena krajevnim zahtevam.

Te zahteve pa zopet hrepene po nadaljnjih brezpogojnih ukrepah, da naj bodo tudi berila, posebno ona, ki se bodo rabila na naših ljudskih šolah, v skladu, posebno kar se tiče zgodovinske in zemljepisne vsebine. — Ker nimamo Slovinci kot narod svoje posebne zgodovine — kar jo imamo, je tako tesno zvezana z nesrečno habsburško dinastijo, da je sploh ne moremo v celoti omenjati — bomo morali tu pač natančneje obdelati srbsko in sploh balkansko zgodovino, in tu je tako pestro polje, da si lepšega ne moremo misliti.

IV. Šega.

Opomba uredništva: Ako hočemo v Jugoslaviji priti do enotnega šolstva, ni drugega sredstva, nego da delujemo z vsemi silami na centralizacijo vsega, torej tudi osnovnega (narodnega, ljudskega) šolstva. Namen vsega šolstva mora biti zakonito enotno določen, ravnotako je treba uzakoniti enotno izobrazbo učiteljstva ter gmoetne in pravne razmere (službeno pragmatiko) našega stanu. Organizacija šol, šolski obisk, nadaljnja izobrazba učiteljstva, ustanavljanje in vzdrževanje šol, šolski uradi, zasebna učiljšča — vse to so poleg že omenjenih poglavij tako važna vprašanja našega narodnega šolstva, da morajo potom zakonodaje dobiti enotno rešitev in obliko, ker nam sicer preti nevarnost, da bi naše šolstvo v bodočnosti samo životarilo ob beraški palici. Naša dolžnost je, da to preprečimo. Z enotnim šolstvom moramo dati svoji državi najtrdnjšo notranjo vez, da se ojačimo in zlijemo v celoto znotraj mej in da se izven mej dvignemo v kulturni sili. — Naš zakonski načrt za prehodno dobo, ki določa temeljna načela za osnovno (ljudsko in meščansko) šolo ter za izobrazbo in pravno stališče učiteljstva na teh šolah, je gotovo. Učiteljstvu bomo dali priliko, da se o njem izjavi.

Kulturni socializem.

II.

Danes, dne 18. januarja 1919, ko pišem te vrstice, zboruje v Parizu prvič zamgovita demokracija, prvič so se zbrali strogi in pravični sodniki, da obsodijo najodurnejšega despota človeške zgodovine,

da izreko obsodbo nad kulturnim sistemom militarizma, da razglase oprostilni rek malim narodom in jih izpuste iz stoletnih ječ na svobodo. Počasi koraka usoda, stoletja rabi za en korak. A gorje njim, ki čakaje trpe in ginejo, ki umiraje gledajo, kako kasno in zamudno se bliža pomoč! Sodniki sede, blede, stroga resnost jim dela obraze nekam tuje, skrivnostne; roke se gibljejo kakor tuje orodje, nekako trdo odpirajo zapisnike, kakor bi se hotele tresti. Znamenit trenutek, znamenit prizor! Veselja in strahu se širi in krči gledalca srce: načrt krasne palače je predložila povestnica tem možem, ali pa dobi načrt dobrovoljnih in sposobnih zidarjev? Ali ne sezidajo morda namesto solnčne palače ljubezni in miru le nove, nevarnejše ječe? Ali resnično vzide nad zeleno mizo mirovnih sodnikov solnce svobode in razlije toliko toplote po zemlji, da požene iz posušene in premrle ledine pomlad ljubezni? Ali se je socialni nagon ljubezni in simpatije tako okreplil v teh možeh ob gledanju gorja in trpljenja svetovne vojne, da pridere kakor zmogovit, pomladanski hudournik iz svobodnih gor in poruši vse ovire in jezove strasti in sebičnosti?

Ali se ne bo marveč godilo socialnemu nagonu kakor vsaki veliki ideji, velikemu čuvstvu? Ali ni vsaka velika ideja, veliko čuvstvo samo ustvarna intencija, samo tipajoč, polzkušajoč načrt, po katerem se delo šele začne in bogve kdaj izvrši? Da je velika razlika in razdalja med izrazom ideje in nje izvršitvijo? Seveda se resnica najprej spozna in izgovori, potem šele sledi pravo in glavno delo uresničenja. Vsaka ideja mora prehoditi trnjevo pot diskusije in organizacije, prebiti izkušnjo v ognju truda in boja. Družba idealnih mož se zveže, osnuje načrt in organizacijo, položi temelj organizacije v najožjem krogu prijateljev in somišljenikov, zasuje kolo, da se začne vrteti, a desetletja, morda celo stoletja poteko, preden pride na cilj. In baš to je neizbežna tragika vsake velike ideje, kakor pravi Hipokrat v prvem aforizmu: vita brevis, ars longa! Misel prijala na blisku, uspeh prileze na polju. Potrebno je spoznanje tega tragičnega razmerja, da pomiri nestrpnost dušo in jo napolni s slastjo plemenite resignacije.

Socialni nagon ljubezni in simpatije je samo specialen slučaj splošnega psihološkega fenomena, psihološke indukcije. Duhovali ne vplivajo med seboj po kontaktu, ampak po indukciji, kakršna deluje tudi v fiziki kot električna in akustična indukcija: v istem prostoru zabrne vse enakomerno uglašene strune, če zazveni v bližini zvok z istim razmerjem tresajev. Indukcija je dano dejstvo, čeprav se ni dana razlaga. Tudi bistvo elektrike še ni razloženo, in vendar jo z izvrstnim uspehom vpregamo v najrazličnejše stroje, ravnomo se po principih objektivnega faktizma, in niti na um nam ne pride, da bi prej čakali rezultat interpretizma. Narobe: interpretacija pride sama ob sebi kot zadnji rezultat praktičnega, izsledovalnega dela.

Indukcija socialnega nagona deluje samo ob navzočnosti induktorja. Veliki socialni induktor je človeško trpljenje, človeška bolečina. Vsako trpljenje je izraz neke difference, socialno trpljenje izvira iz socialnih diferenc. Trpljenje preneha, če se izenači, izravna diferenc. V združitvi, v izravnavi nastopi namesto bolečine slast. V socialnem nagonu se razodeva samo tista splošna sila, ki jo ljudstvo že

davno pozna po imenu »ljubezni do bližnjega«, tista sila socialne ljubezni, ki nam izenači vse socialne difference trpljenja; isti dušni predmet se izraža v soznačnicah »socialni nagon« in »socialna ljubezen«.

Ali pa ima socialni nagon kak plošen, stalen smoter, ali pa se izčrpa njegova moč in veljava že v konkretnem slučaju? Zasedujmo analitično, intuitivno način, kako se udejstvuje socialni nagon! Kjer to v celoti ni mogoče, napravimo v duhu eksperiment in opazujemo ga do zadnje praktične konsekvence po metodi pragmatizma.

Kdaj in zakaj trpi sočlovek? Če se ne more svobodno udejstviti njegova misel, čuvstvo, nagon ali potreba, če mu socialna diferenc predpisuje gotovo smer ali pa ga celo omejuje. Omejitev svobode rodi trpljenje. Hrepenenje po rešitvi trpljenja je hrepenenje po svobodi, je nagon svobode. Ob socialni diferenci delujeta istočasno v sočutnem človeku socialni nagon ljubezni in v trpečem človeku nagon svobode: dva nagona stremita istočasno proti skupnemu smotru svobode. Drevo človeške svobode raste iz dveh najjačjih korenin: iz socialnega nagona in iz nagona osebne svobode.

Poglejmo sedaj v zgodovino in zasledujmo večtisoletni razvoj človeške kulture! Ali ne vidimo, da prevladuje vse socialne energije elementarna energija svobode? V imenu svobode je zmagoval vsak napredek, v imenu svobode so izvršili historični heroji najplemenitejše čine. Svoboda je glavna gonilna socialna sila, razvoj zgodovine se giblje proti smotru svobode.

Kulturna zgodovina nam torej dokazuje, da se socialni nagon ljubezni in simpatije ne izčrpa v konkretnem, posameznem slučaju, ampak da je samo valček, samo kapljica v splošnem toku svobode. Splošni smoter socialnega nagona se kaže — v svobodi!

Razlikovati pa imamo prirodno in kulturno, osebno (individualno) in skupno (socialno) svobodo, n. pr.: narod kot skupina doseže popolno državno svobodo; če pa v okviru tega naroda izvršuje socialno oblast le ena oseba (despot), ali ena skupina (kapitalizem, militarizem) v svojo lastno korist, potem večina državljanov nima svobode, nastala je prostaška contradicija in adjecto svobodne države z nesvobodnimi državljani, torej pravi lucus a non lucendo. Ne smemo namreč prezreti, kar se je doslej premišljeno in z dialektično lokavostjo preziralo, da pomeni svoboda predvsem osebno (individualno) svobodo. Dopolniti moramo torej prejšnjo definicijo in reči: splošni smoter socialnega nagona se kaže — v osebni svobodi.

Kadar zaslišimo besedo svoboda, nam vstane v duši svetli ideal lastne, osebne svobode. Ker hočemo ostati trezni in objektivni, ugotavljamo, da znači osebna svoboda le zadnjo fazo razvoja, da vodi pot k zadnjemu smotru skozi fazo skupinske (narodne, državne) svobode. Ker je prinesla zmaga svetovne demokracije vsem narodom skupinsko svobodo, se pričinja nova in zadnja faza boja za svobodo — pričinja se boj za osebno svobodo.

Dalje razlikujemo prirodno in kulturno svobodo. Ostro se kaže razlika, če opazujemo, kako udejstvuje svobodo nezrel otrok, neizobražen prirodjak ali psihopat. Svoboda otroka in prirodnjaka deluje slepo, ne po svojem pravem bistvu.

